

Protocol Dyslexie

Studeren met dyslexie op de Marnix Academie

1. Inleiding

- 1.1. Kenmerken
- 1.2. Percentage dyslectici
- 1.3. Problemen in de onderwijssituatie
- 1.4. Kan een dyslecticus leraar worden?
- 1.5. Dyslexie in de beroepspraktijk

2. Wettelijke kader

- 2.1. Wet Gelijke Behandeling
- 2.2. Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek

3. Doel Protocol Dyslexie

- 3.1. Rechtsgelijkheid
- 3.2. Terugdringen van studie-uitval en studievertraging

4. Voorzieningen

- 4.1. Algemeen
- 4.2. Standaardvoorzieningen
- 4.3. Aanvullende voorzieningen
- 4.4. Incidentele voorzieningen op maat

5. Procedures

- 5.1. Algemeen
- 5.2. Standaard en aanvullende voorzieningen
- 5.3. Voorzieningen op maat
- 5.4. Begeleiding in de beroepspraktijk

6. Verantwoording

1. Inleiding

1.1 Kenmerken

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. Dyslexie heeft een erfelijke component, gaat niet over en is niet het gevolg van een lager intelligentieniveau.

1.2 Percentage dyslectici

Het is niet met zekerheid te zeggen hoeveel mensen last hebben van dyslexie. In de literatuur lopen de schattingen uiteen van 2 tot 10%. Bij studenten in het hoger onderwijs is dyslexie de meest voorkomende functiebeperking. Van de tien procent die in de Nationale studentenenquête (NSE) aangeeft hinder te ondervinden van zijn of haar functiebeperking, geeft 43% dyslexie of dyscalculie op als belangrijkste functiebeperking.

Op de Marnix Academie gaf in het studiejaar 2013-2014 12,9% van de eerstejaarsstudenten aan last te hebben van dyslexie.

1.3 Problemen in de onderwijssituatie

De meest voorkomende problemen die studenten met dyslexie ondervinden, zijn:

- moeite met lezen en spellen
- jargon en bepaalde terminologie worden moeizaam geleerd en vaak verkeerd gespeld
- veel tijd nodig voor opdrachten en toetsen
- schriftelijke prestaties zijn meestal minder van kwaliteit dan verwacht, op grond van prestaties en inzet bij projecten en in de klas (spelfouten, rommelige structuur, verkeerde zinsverbanden)
- problemen met visuele waarneming tijdens lezen of schrijven: de regels lijken in elkaar te zitten of van het papier af te lopen
- concentratieproblemen bij het lezen en schrijven (snel afgeleid zijn)
- moeite bij het combineren van taken (tegelijktijd luisteren en aantekeningen maken)
- moeite met het leren van losse feiten zoals jaartallen en losse woorden
- problemen met tijd, organisatie en planning
- motorische onhandigheid, moeizaam handschrift

Voor studenten met dyslexie betekent dit dat zij in vergelijking met andere studenten in het algemeen twee- tot driemaal zoveel tijd moeten investeren in het bestuderen van vakliteratuur en het schrijven van verslagen en werkstukken. Zij lopen daardoor het risico dat ze beneden hun kunnen presteren en als gevolg daarvan lagere resultaten boeken, langer over hun studie doen of hun studie voortijdig beëindigen.

Niet alle studenten met dyslexie ervaren echter de problemen in dezelfde mate. Daarnaast kan de wijze waarop studenten omgaan met dyslexie verschillen. Dat wordt o.a. beïnvloed door het voortraject dat de student heeft doorlopen en de wijze waarop de student binnen het voortgezet onderwijs heeft geleerd om te gaan met dyslexie.

Ook specifieke kenmerken van de persoon zelf (zoals het vermogen te compenseren vanuit begrip, inzet en sociale vaardigheden) beïnvloeden de wijze waarop de student met dyslexie omgaat. Deze persoonskenmerken kunnen de inbreng van compenserende strategieën, extra tijdsinvestering en sociale netwerken medebepalen.

1.4 Kan een dyslecticus leraar worden?

De vraag of een dyslecticus leraar kan worden is in veel maatschappelijke discussies herhaaldelijk gesteld. Ook bij (aanstaande) studenten zelf blijkt dit een punt van reële zorg te zijn. In het Protocol Dyslexie Hoger Onderwijs, ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van OCW wordt een aantal voor- en tegenargumenten genoemd.

Voor	Tegen
Een goede, dyslectische leerkracht beschikt over kwaliteiten die voor het leraarsberoep vele malen belangrijker zijn dan dat hij goed kan spellen.	Een dyslecticus kan niet aan een gedeelte van een beroepskwalificatie voldoen en is daarom ongeschikt voor het onderwijs.
Een dyslectische leraar voelt leerlingen met leerproblemen aan omdat hij zelf ervaringsdeskundige is.	Leerlingen hebben recht op capabele leraren die in ieder geval goed moeten kunnen spellen.
Als je heel graag een beroep wilt uitoefenen en je hebt daar de capaciteiten voor dan mag je daarin niet gehinderd worden.	De omgeving (ouders, collega's) waar een dyslectische leraar mee te maken krijgt in zijn toekomstig beroep, twifelen aan zijn capaciteiten als leraar. Dat is voor niemand goed.

De Marnix Academie vindt het belangrijk dat ook studenten met dyslexie hun studie succesvol kunnen doorlopen. Echter, zoals voor iedere functiebeperking geldt, zal ook de student met dyslexie alle kerncompetenties moeten verwerven die voor het uitoefenen van het leraarsberoep noodzakelijk zijn. De student moet zich bewust zijn van alle voor- en tegenargumenten, de gevolgen goed overzien en in staat blijken strategieën te verwerven om het beroep van leerkracht uit te oefenen. Daarbij geldt ook voor dyslectische studenten dat zij bij het inleveren van schriftelijke documenten aan bepaalde eisen moeten voldoen met betrekking tot spelling en schrijfstijl. Deze zijn voor elke student gelijk. Dit betekent dat een student met dyslexie eventueel extra hulp moet vragen en zich maximaal zal moeten inzetten om ervoor te zorgen dat hij/zij aan de eisen voldoet.

1.5 Dyslexie in de beroepspraktijk

In het huidige partnerschap met basisscholen zijn veel leerkrachten werkzaam die dankzij of ondanks hun dyslexie goede leerkrachten zijn. Dyslexie is daarmee geen uitsluitende functiebeperking.

Wat onoverkomelijke bezwaren zijn, is in geval van dyslexie niet objectief vast te stellen. Wat voor de ene mentor/ico (intern coördinator opleidingen) een onoverkomelijk probleem is, is dat voor een andere mentor/ico niet.

Dat betekent dat de student samen met de mentor, de ico en de relatiebeheerder de (mate van) dyslexie aan de stagenormen en -doelen moet relateren. Het kan zijn dat het in de praktijk allemaal heel erg meevalt of toch veel zwaarder blijkt te zijn dan verwacht. De stageschool dient hierbij betrokken te worden.

Wanneer een stageschool vermoedt dat de student op die school niet goed begeleid kan worden, dan is het verstandig dat de relatiebeheerder een andere stageschool zoekt. Daarbij wordt de bij punt 5.4. aangegeven procedure gevolgd.

2. Wettelijk kader

2.1 Wet Gelijke Behandeling (WGB)

Volgens de Wet Gelijke Behandeling dient het onderwijs toegankelijk te zijn voor iedereen, ook voor studenten die belemmeringen ondervinden bij het volgen van onderwijs. Dit betekent dat een onderwijsinstelling voor studenten met een functiebeperking, naar gelang de behoefte, doeltreffende voorzieningen moet hebben zodat zij in staat zijn onderwijs te volgen, deel te nemen aan toetsen en een diploma te behalen.

Deze verplichting vervalt alleen als de voorzieningen een onevenredige financiële en/of organisatorische belasting voor de onderwijsinstelling zouden vormen. Verder mogen de getroffen voorzieningen geen afbreuk doen aan de kwaliteit van het onderwijs. De student moet dus in staat zijn en blijven om aan de bij de opleiding behorende eindkwalificaties te voldoen.

2.2 Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW)

Volgens de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW, artikel 7.34 7.13i) is een handicap een lichamelijke, zintuiglijke of andere functiestoornis die vertragend werkt op het studietempo. Dyslexie wordt beschouwd als een functiestoornis en valt daarmee onder deze wetgeving.

De WHW stelt dat deelname aan en het succesvol doorlopen van het hoger onderwijs niet belemmerd mag worden door knelpunten in de omstandigheden waaronder de studie wordt gevolgd. Onderwijsinstellingen moeten daarom in de Onderwijs- en Examenregeling aangeven hoe studenten met een functiebeperking redelijkerwijs in staat moeten worden gesteld om een tentamen af te leggen.

Ook is het voor de accreditatie vereist dat er voorzieningen zijn die de studeerbaarheid en toegankelijkheid voor studenten met een functiebeperking bevorderen en dat er voor hen voldoende studiebegeleiding beschikbaar is (art 5.a WHW).

3. Doelstelling

3.1 Waarom een dyslexie-protocol?

De Marnix-Academie vindt het belangrijk dat studenten, medewerkers en praktijkbegeleiders weten op welke manier er gehandeld moet worden in het geval een student te maken heeft met dyslexie-gerelateerde klachten. In dat soort situaties bestaat behoefte aan duidelijke kaders, voor alle betrokkenen, zodat iedereen op dezelfde manier handelt. Dit protocol beoogt daarin te voorzien.

3.2 Rechtsgelijkheid bij aanspraak op voorzieningen

Het is belangrijk dat studenten met dyslexie aanspraak kunnen maken op dezelfde voorzieningen: gelijke gevallen, gelijk behandelen. Dit geldt ook voor de begeleiding van studenten met dyslexie op stagescholen.

Om die reden moet er ook een duidelijke procedure zijn voor aanvraag, toewijzing, uitvoering en wijzigingen van de voorzieningen. Die procedure moet voor alle studenten met dyslexie op dezelfde wijze worden toegepast. De Onderwijs- en Examenregeling verwijst naar deze procedure, die opgenomen is in het beleidsplan *Studeren met een functiebeperking*.

3.3 Terugdringen van studie-uitval en studievertraging als gevolg van dyslexie

Gebleken is dat studenten met dyslexie gemiddeld twee- tot driemaal zoveel tijd en energie nodig hebben voor de bestudering van vakliteratuur en het maken van schriftelijke opdrachten en toetsen (het voldoen aan de wettelijke onderwijsnormen). Er bestaat daarom een aanzienlijke kans dat een groot deel van hen aan het einde van het eerste studiejaar niet kan voldoen aan de normen van het bindend studieadvies, en daardoor de opleiding niet mag voortzetten. Het aanbieden van specifieke voorzieningen kan helpen voorkomen dat een dyslectische student, als gevolg van zijn functiebeperking, direct afstevent op een negatief studieadvies. Ook kunnen voorzieningen er in zekere mate toe bijdragen dat zo veel mogelijk studenten met dyslexie hun opleiding kunnen voltooien zonder (noemenswaardige) studievertraging.

4. Voorzieningen

4.1 Algemeen

Om in aanmerking te komen voor een of meerdere van de in dit protocol beschreven voorzieningen of faciliteiten, moet de student zijn dyslexie formeel kunnen aantonen door middel van een erkende dyslexieverklaring met bijbehorend onderzoeksrapport.

Een goede dyslexieverklaring geeft aan welke belemmeringen een persoon met dyslexie ondervindt in het onderwijs of op de werkplek. Daarnaast wordt erin beschreven welke aanpassingen de belemmeringen verminderen of opheffen.

Deze aanpassingen kunnen echter in de loop van de tijd worden herzien (bijvoorbeeld omdat de belemmeringen waarmee de student te maken heeft tijdens zijn studie veranderen). De Marnix Academie hanteert daarom het criterium dat een dyslexieverklaring niet ouder dient te zijn dan 5 jaar. Wanneer dat wel het geval is, dient de student te zorgen voor een recente verklaring. In de meeste gevallen hoeft het onderzoek niet geheel herhaald te worden. Een gesprek met een orthopedagoog of psycholoog biedt meestal voldoende aanknopingspunten om de dyslexieverklaring te herzien.

Hoewel bij ernstige vormen van dyslexie de stoornis vrijwel altijd eerder is onderkend, komt het ook voor dat de stoornis zich pas op latere leeftijd manifesteert, als studenten omvangrijke teksten moeten verwerken binnen een bepaald tijdsbestek. Studenten die zich nog moeten laten testen, of die behoefte hebben aan remediërende begeleiding teneinde te leren omgaan met de dyslexie worden doorverwezen naar een daarvoor gespecialiseerde instantie. De studentendecaan adviseert en begeleidt de student bij de aanvraagprocedure.

4.2 Standaardvoorzieningen

Dyslectische studenten hebben in het algemeen twee- tot driemaal meer tijd nodig bij lees- en schrijfactiviteiten dan niet-dyslectici, waarbij het hen ook nog eens vijfmaal zo veel energie kost. Tijdsdruk is tevens een van de stressfactoren die een negatieve impact hebben op hun lees- en schrijfvaardigheid. Zij hebben daarom veel baat bij verlengde toetstijd.

De Marnix Academie biedt de mogelijkheid de volgende standaardvoorzieningen aan te vragen:

- verlenging met eenderde van de officieel vastgestelde tentamentijd bij alle schriftelijke tentamens met uitzondering van de landelijke rekentoets (WISCAT)
- toetsopgaven in gepast lettertype: hierbij wordt gebruik gemaakt van Lettertype Dyslexie. Bij toetsen waarbij dit niet het geval is, kan de student gebruik maken van uitvergrote tentamenopgaven, op A3-formaat

Daarnaast hebben dyslectische studenten veel tijd nodig om de studiestof te lezen en te bestuderen en beginnen liefst vanaf week 1 de stof in hapklare brokken op te delen en door te nemen. De Marnix Academie streeft er daarom naar collegestof uiterlijk de avond voor het betreffende college beschikbaar te stellen in Marnixnet. Voor de te bestuderen tentamenstof geldt dat deze uiterlijk bij aanvang van de nieuwe periode in Marnixnet beschikbaar is.

4.3 Aanvullende voorzieningen

Aangezien er veel vormen en gradaties van dyslexie bestaan, heeft niet iedere dyslectische student behoefte aan dezelfde voorzieningen. Op grond van de in het dyslexierapport vermelde aanbevelingen kunnen er over het algemeen de volgende voorzieningen worden aangevraagd:

- gebruik maken van een laptop tijdens toetsen met open vragen
- gebruik maken van een Nederlands woordenboek
- toetsopgaven op pastelkleurig papier
- gebruik maken van geluidsisolerende koptelefoon

Een onrustige omgeving is ook een van de stressfactoren die een negatieve impact hebben op de lees- en schrijfvaardigheid van dyslectische studenten. Zij hebben daarom veel baat bij de mogelijkheid tot het afleggen van toetsen in een aparte toetsruimte waar zij niet worden afgeleid door medestudenten die hun werk (veel) eerder inleveren en het toetslokaal mogen verlaten. De Marnix Academie streeft er daarom naar het afleggen van tentamens zodanig in te roosteren dat de dyslectische studenten in een aparte ruimte kunnen zitten, samen met andere studenten met verlengde toetstijd.

4.4 Incidentele voorzieningen op maat

Vervangende opdrachten, alternatieve toetsvormen, ruimere deadlines voor in te leveren werkstukken en geen rekening houden met spelfouten zijn veelvoorkomende voorzieningen die studenten met dyslexie aanvragen. Deze aanvragen worden over het algemeen niet toegewezen, teneinde rechtsongelijkheid tussen dyslectische en niet-dyslectische studenten te voorkomen.

5. Procedures

5.1 Algemeen

- Voorafgaand aan de studie wordt aanstaande eerstejaarsstudenten verzocht aan te geven indien er sprake is van enige vorm van functiebeperking (waaronder dyslexie). Studenten kunnen dit aangeven op het formulier ten behoeve van het kennismakingsgesprek.
- Bij aanvang van het nieuwe studiejaar worden studenten die aangegeven hebben last te hebben van dyslexie uitgenodigd voor een gesprek met de decaan.
- Indien de functiebeperking zich later manifesteert, kunnen studenten dat tussentijds melden bij de studentendecaan.
- De student bespreekt met de decaan welke voorzieningen hij/zij nodig heeft en levert daarbij de dyslexieverklaring en het rapport in.
- De decaan bergt een kopie van de dyslexieverklaring en het –rapport op in het studentendossier.
- De decaan spreekt met de student af welke voorzieningen aangevraagd worden bij de examencommissie.

5.2 Standaard en aanvullende voorzieningen

- De student vult het formulier *Verzoek Tentamenfaciliteiten* in.
- De decaan stuurt het verzoek door naar de examencommissie.
- De examencommissie informeert de student en de decaan over haar besluit.
- Indien het besluit positief is, wordt het pasje tentamenfaciliteiten aangemaakt. Hierop worden de tentamenfaciliteiten vermeld waar de student recht op heeft. Het pasje is geldig voor de gehele studieduur.
- De student haalt het pasje op bij de decaan.

5.3 Voorzieningen op maat

- De student vult het formulier *Verzoek Tentamenfaciliteiten* in, waarbij hij/zij aangeeft dat hij/zij gebruik wil maken van 'overige' tentamenfaciliteiten.
- De student schrijft een toelichting waarin hij/zij de aanvraag motiveert en voegt deze toe aan het verzoek.
- De decaan schrijft een advies en voegt dit toe aan het verzoek.
- De decaan stuurt het verzoek door naar de examencommissie.
- De examencommissie informeert de student en de decaan over haar besluit.
- Indien het besluit positief is, wordt het pasje tentamenfaciliteiten aangemaakt. Hierop worden de tentamenfaciliteiten vermeld waar de student recht op heeft. Het pasje is geldig voor de gehele studieduur.
- Student haalt het pasje op bij de decaan.

5.4 Begeleiding in de beroepspraktijk

- Wanneer in de beroepspraktijk geconstateerd wordt dat dyslexie een belemmerende factor vormt voor de competentieontwikkeling van de student, neemt de mentor contact op met de ico.
- De ico, mentor en student bespreken hoe en in welke mate dyslexie een belemmerende factor vormt. Er worden afspraken gemaakt om duidelijk te maken wat er van de student verwacht wordt.

Afspraken die gemaakt kunnen worden zijn:

- Geen/minimaal aantal spelfouten in lesvoorbereiding.
- Geen/minimaal aantal spelfouten in de competentieformulieren die worden ingevuld voor een tussenevaluatie-voortgangsgesprek of eindbeoordeling (dit geldt dan uiteraard ook voor de formulieren die de mentor invult).
- Goede lesvoorbereiding zodat tijdens de uitvoering van activiteiten dyslexie een minder grote rol speelt.
- De relatiebeheerder wordt ter kennisgeving ingelicht door de ico.
- Wanneer blijkt dat ondanks alle afspraken dyslexie nog steeds een onoverkomelijk probleem vormt voor de competentieontwikkeling, neemt de ico opnieuw contact op met de relatiebeheerder.
- De ico bespreekt met de relatiebeheerder waar de belemmerende factoren uit bestaan, welke afspraken er gemaakt zijn en hoe deze factoren zich uiten in het handelen van de student.
- De relatiebeheerder organiseert een viergesprek in de stageschool (mentor, ico, student en relatiebeheerder). Na dit gesprek moet duidelijk zijn wat de stand van zaken is en wat de student te doen heeft (en hoe de begeleiding van de mentor/ico/relatiebeheerder eruit moet zien) om ervoor te zorgen dat de student aan het einde van het jaar toch het competentieniveau heeft behaald van de betreffende fase.
- De relatiebeheerder legt de afspraken vast die in het viergesprek zijn gemaakt. Deze afspraken worden gedeeld met student, mentor en ico.
- Wanneer de relatiebeheerder of de stageschool van mening is dat een student in de fase opleidingsbekwaam niet aan het competentieniveau kan voldoen, wordt de procedure in gang gezet om de student een bindend studieadvies te verstrekken.
- Wanneer de relatiebeheerder of de stageschool van mening is dat een student na de fase opleidingsbekwaam niet aan het competentieniveau van de betreffende fase kan voldoen, wordt er gekeken naar de mogelijkheden om een verlenging van het praktijkleren aan te bieden. In enkele gevallen kan het ook voorkomen dat de student het praktijkleren van de betreffende fase opnieuw moet volgen.

6. Verantwoording

Bij totstandkoming van dit document is gebruik gemaakt van informatie afkomstig uit:

- *Dyslexie in het hoger onderwijs. Een wegwijzer voor studentendecanen en studentbegeleiders.* Expertisecentrum handicap-studie (2009)
- *Protocol Dyslexie Hoger Onderwijs.* Kleijnen, R. & Loerts, M. (red.) (2006). Antwerpen/ Apeldoorn: Garant
- *Protocol Dyslexie.* Studentendecanaat Inholland (2011)
- *Studeren met dyslexie: Informatie, praktische aanpak, noodzakelijke ontwikkelingen.* Hofmeester, N. (2002). Antwerpen/ Apeldoorn: Garant.